

Jørgen Dige Pedersen

Regionale stormagter i den Tredje Verden: Indien og Brasilien¹⁾

Den forstærkede differentiering blandt landene i den Tredje Verden, som har kunnet iagttages siden starten af 1970'erne, har for nogle u-lande betydet en forstærket regional dominerende rolle. Blandt de økonomisk og politisk dominerende lande i den Tredje Verden er Indien og Brasilien særlig fremtrædende. Baggrunden for de to landes stormagtsposition må søges i interne økonomiske og politiske forandringer, som har givet nye muligheder for en mere dominerende udenrigspolitisk og -økonomisk rolle. Landenes internationale relationer og udenrigspolitiske adfærd må imidlertid samtidig ses som betinget af den sikkerhedspolitiske kontekst og af en forskellig vægtning af politiske og økonomiske faktorer.

»Brazil can, with full justification, aspire to development and to greatness«

II. National Development Plan (1974-79).

»We are not tied to the traditional concepts of a foreign policy designed to safeguard overseas possessions, investments.....«

»Non-alignment ...was and is an assertion of our freedom of judgement and action«.

Indira Gandhi 1972

Siden begyndelsen af 1970'erne er der sket en stigende differentiering imellem landene i den Tredje Verden. Dette gælder både, hvad angår økonomisk vækst og udviklingsniveau, og hvad angår politisk status og indflydelse. Blandt de u-lande, som både økonomisk og politisk har skilt sig ud og tiltaget sig en mere dominerende rolle end tidligere, har Indien og Brasilien været særlig fremtrædende. Begge lande er i deres regionale områder – Latinamerika og Sydasiens – siden 1970 blevet mere dominerende både økonomisk og politisk. Indiens militære indgriben i den interne konflikt på Sri Lanka udgør et nyligt eksempel herpå. Lige så bemærkelsesværdigt er det, at begge lande i stigende omfang er begyndt at markere sig også uden for den nærmeste region. I Afrika og det arabiske Mellemøsten har begge lande øget deres økonomiske og politiske tilstedeværelse. For eksempel spiller Brasilien en betydelig rolle som leverandør af militært udstyr til både Irak og Iran, og landet har også leveret militærudstyr til andre mellemøstlige og afrikanske lande. Også på globalt plan har de to lande fået en stadig mere fremtrædende rolle, både betragtet som repræsentanter for den Tredje Verden og

Jørgen Dige Pedersen

Regionale stormagter i den Tredje Verden: Indien og Brasilien¹⁾

Den forstærkede differentiering blandt landene i den Tredje Verden, som har kunnet iagttages siden starten af 1970'erne, har for nogle u-lande betydet en forstærket regional dominerende rolle. Blandt de økonomisk og politisk dominerende lande i den Tredje Verden er Indien og Brasilien særlig fremtrædende. Baggrunden for de to landes stormagtsposition må søges i interne økonomiske og politiske forandringer, som har givet nye muligheder for en mere dominerende udenrigspolitisk og -økonomisk rolle. Landenes internationale relationer og udenrigspolitiske adfærd må imidlertid samtidig ses som betinget af den sikkerhedspolitiske kontekst og af en forskellig vægtning af politiske og økonomiske faktorer.

»Brazil can, with full justification, aspire to development and to greatness«

II. National Development Plan (1974-79).

»We are not tied to the traditional concepts of a foreign policy designed to safeguard overseas possessions, investments.....«

»Non-alignment ...was and is an assertion of our freedom of judgement and action«.

Indira Gandhi 1972

Siden begyndelsen af 1970'erne er der sket en stigende differentiering imellem landene i den Tredje Verden. Dette gælder både, hvad angår økonomisk vækst og udviklingsniveau, og hvad angår politisk status og indflydelse. Blandt de u-lande, som både økonomisk og politisk har skilt sig ud og tiltaget sig en mere dominerende rolle end tidligere, har Indien og Brasilien været særlig fremtrædende. Begge lande er i deres regionale områder – Latinamerika og Sydøstasien – siden 1970 blevet mere dominerende både økonomisk og politisk. Indiens militære indgriben i den interne konflikt på Sri Lanka udgør et nyligt eksempel herpå. Lige så bemærkelsesværdigt er det, at begge lande i stigende omfang er begyndt at markere sig også uden for den nærmeste region. I Afrika og det arabiske Mellemøsten har begge lande øget deres økonomiske og politiske tilstedeværelse. For eksempel spiller Brasilien en betydelig rolle som leverandør af militært udstyr til både Irak og Iran, og landet har også leveret militærudstyr til andre mellemøstlige og afrikanske lande. Også på globalt plan har de to lande fået en stadig mere fremtrædende rolle, både betragtet som repræsentanter for den Tredje Verden og

som repræsentanter for egne interesser. Det gælder blandt andet i forbindelse med de aktuelle forhandlinger om handelspolitiske spørgsmål i GATT regi. I denne artikel vil en række af disse forandringer i de to landes internationale magtposition blive skildret og baggrunden herfor diskuteret. Hovedvægten vil ligge på skildringen af de økonomiske forhold.

I diskussionen om staternes internationale position og adfærd har spørgsmålet om den indbyrdes vægt af og samspillet mellem interne og eksterne forklaringsfaktorer udgjort en central problemstilling. Ligeledes er det klassisk at diskutere samspillet mellem økonomi og politik i relation til både de interne og de eksterne forhold (Rosenau 1969; Bjøl 1976). Dette komplicerede samspil vil i denne artikel blive illustreret igennem forsøget på at analysere baggrunden for den forstærkede regionale stormagtsposition for de to lande. Der vil således blive sat spørgsmålstejn ved det mulige i at slutte direkte fra interne udviklingstræk i de pågældende samfund til staternes eksterne relationer, og det forskelligartede samspil mellem økonomi og politik vil blive belyst igennem sammenligningen af udviklingen i de to lande.

Stormagtsbegrebet vil blive anvendt i en bred og impressionistisk betydning, der indeholder to dimensioner. Den første dimension henviser til vidtforgrene og væsentlige påvirkninger fra et samfund på andre samfund, typisk påvirkninger af økonomisk art. Den anden dimension henviser mere snævert til det politiske niveau, til staternes kapacitet til at varetage specifikke interesser igennem en direkte eller indirekte påvirkning af andre stater og andre samfund. Det snævre stormagtsbegreb henviser således til en international og/eller regional koncentration af statsmagt, det brede stormagtsbegreb henviser til et videre felt af påvirkningsrelationer (se i øvrigt Hans-Henrik Holms artikel for en nærmere diskussion af stormagtsbegrebet).

I det følgende skal baggrunden for de to landes regionale stormagtspositioner analyseres gennem en sammenlignende skildring af den indenlandske økonomiske og politiske udvikling siden starten af 1970'erne efterfulgt af en analyse af staternes indgreb i de internationale relationer, herunder deres udenrigspolitiske orientering og de sikkerheds- og militærpolitiske aspekter. Opmærksomheden vil blive koncentreret omkring landenes position i den Tredje Verden og i det regionale område.

Den indenlandske baggrund: Økonomisk udvikling og politiske forandringer

Ved begyndelsen af 1970'erne befandt Indien og Brasilien sig i væsentlig forskellige økonomiske situationer. Brasilien var på daværende tidspunkt midt i en økonomisk højkonjunktur med årlige økonomiske vækstrater på 10-15%, mens den indiske økonomi først var begyndt at komme sig efter den økonomiske krise, der fulgte i kølvandet på tørkeårene midt i 1960'erne. Samtidig var der en markant forskel i det økonomiske velstandsniveau. Indien var og er stadig i befolkningsmæssig henseende betydeligt større end Brasilien og væsentlig fattigere målt ved den gennemsnitlige indkomst pr. indbygger, som det fremgår af oplysningerne angivet i tabel 1.

Tabel 1. Nogle udvalgte oplysninger om Indien og Brasilien, 1970 og 1985

	INDIEN			BRASILIEN		
	1970	1985	Årlig vækst %	1970	1985	Årlig vækst %
BNI, Mia. \$	57,3	194,8	8,5	38,5	222,0	12,4
BNI pr. capita	110	250	5,6	420	1640	9,5
Befolkning (Mio.)	538,1	765,1	2,4	92,8	135,5	2,6

Kilde: World Bank Atlas 1972, 1987. (Egne beregninger).

Politisk set var begge lande præget af stabilitet, omend det regerende Kongresparti i Indien havde været præget af indre splittelsestendenser. Karakteren af det politiske styre varierede dog. I Indien bestod den demokratiske styreform i den form, som var blevet fastlagt i 1950-forfatningen, mens Brasilien siden kuppet i 1964 havde været styret af regelmæssigt skiftende præsidenter indsat af militæret. Økonomisk-strukturelt var begge lande karakteriseret ved at besidde en relativt veludviklet og diversificeret industrisektor, som var i stand til at forsyne det indenlandske marked med de fleste nødvendige industrivarer. En stor del af den brasilianske industrisektor var dog ejet og kontrolleret af udenlandske selskaber, mens de udenlandske selskaber i Indien var mindre fremtrædende. Betydelige og centrale dele af den indiske industri var statsejede, mens den brasilianske stats industrielle aktiviteter var mere begrænsede i omfang og sektormæssigt koncentreret inden for fremstilling af industrielle basisprodukter (stål mv.) og inden for den ekstraktive sektor, herunder olieindustrien. En karakteristisk forskel var desuden Indiens status som fattigt landbrugsland, der for at dække det indenlandske fødevarerbehov var afhængig af import af betydelige mængder af fødevarer, mens Brasilien var selvforsynende.

I perioden siden 1970 har både Indien og Brasilien oplevet betydelige økonomiske forandringer, der i stort mål kan tilskrives den bevidste og betydelige statslige styring af den indenlandske økonomi, som har været gældende uanset forandringerne i det politiske styre. I Brasilien har de skiftende præsidenter frem til demokratiseringsprocessens gennembrud i midten af 1980'erne forfulgt de samme gennemgående hovedlinjer i den økonomiske politik, og i Indien har der kun været tale om begrænsede ændringer i den effektuerede indenlandske økonomiske politik i forbindelse med forandringer på den politiske scene. Dette gælder således både politikken under undtagelsestilstanden i perioden 1975-77 og i den efterfølgende periode med Janata-koalitionen som regeringsbærende parti.

I den generelle politiske udvikling har der i de to lande været tale om modsatte udviklingstendenser. I Indien har der på trods af den demokratiske styreform været tale om en udvikling i retning af et mere repressivt styre, mens der i Brasilien på trods af det autoritære styre har været en tendens til en mindsket indre repression. Hæren og de paramilitære korps er således i Indien i stigende grad blevet anvendt i forbindelse med indgreb i de sociale og regionale konflikter, ikke mindst i forbindelse med Punjab-konflikten i de seneste år. Herved er militærets position i det indiske samfund blevet ændret fra en traditionelt rela-

tivt isoleret position til en rolle som en stadig mere central politisk aktør. I Brasilien er der modsat sket en langsom demokratisk åbning, som gradvis har reduceret militærets rolle, specielt siden slutningen af 1970'erne.

Den økonomiske udviklingsstrategi, som blev fulgt i de to lande siden begyndelsen af 1970'erne, havde en række fællestræk. En stærk statslig styring kombineret med et omfattende direkte statsligt engagement i økonomien har sigtet imod at opnå en høj økonomisk vækst og øget national uafhængighed. Den nationale ejede industri er blevet favoriseret igennem en række begrænsninger på de udenlandske selskabers aktiviteter, der er blevet gennemført omfattende teknologipolitiske foranstaltninger til støtte for opbygningen af en selvstændig teknologisk kapacitet, og på en række specifikke områder er den nationale industri blevet søgt styrket, blandt andet gennem fordelagtig adgang til finansielle ressourcer og forbud imod udenlandske investeringer. Ved siden af disse fælles træk har forskellene imellem den indiske og den brasilianske stats økonomiske udviklingsbestræbelser og den resulterende udvikling dog været betydelige. Den indiske stat har grebet væsentlig stærkere ind over for udenlandsk kapital og over for importen af udenlandsk teknologi, og de statsejede virksomheder er blevet udbygget i større udstrækning end tilfældet har været i Brasilien. Teknologisk set har Indien dels haft en bedre udgangsposition i 1970'erne, ikke mindst i kraft af den betydelige satsning på opbygningen af uddannelses- og forskningssystemet i de foregående årtier, og intensiveringen af den teknologiske indsats har været kraftigere end i Brasilien. Hertil kommer, at i medfør af den generelt liberale politik over for udenlandske investeringer, som har betydet, at den internationale konkurrence direkte er slået igennem på det brasilianske marked, har det været vanskeligt at gennemføre en politik, der effektivt kunne tilskynde de lokalt ejede virksomheder til at foretage en ressourcekrævende og usikker teknologisk indsats. I stedet er den største teknologiske indsats blevet foretaget af enten stats-ejede firmaer eller af de statslige forskningsinstitutioner. Dette har – omend mindre markant – også været gældende i Indien.

En tydelig forskel imellem de to lande er, at opbygningen af den industrielle sektor og de medfølgende meget store statslige anlægsinvesteringer i Brasilien er blevet finansieret gennem optagelse af lån på de let tilgængelige internationale lånemarkeder i 1970'erne. På tilsvarende vis har den liberalisering af adgangen til at optage udlandslån, som blev gennemført sidst i 1960'erne, bevirket, at de udenlandske selskaber i stort omfang har finansieret deres betydelige vækst gennem internationale lån. Samlet har dette betydet en omfattende gældsætning, der som bekendt er resulteret i en meget vanskelig international finansieringssituation i 1980'erne. Modsat har den indiske stat – delvist på grund af en dårligere international kreditværdighed – kun i mindre omfang anvendt udenlandsk lånekapital og har med held bestræbt sig på at finansiere den industrielle opbygning gennem opsparede indenlandske ressourcer.

Skal man samlet karakterisere den resulterende indenlandske økonomiske udviklingsproces i Indien og Brasilien siden begyndelsen af 1970'erne, kan det gøres i to hovedpunkter. For det første er der i begge lande sket en betydelig økonomisk vækst, især indenfor den industrielle sektor. Brasilien har ganske vist i lø-

bet af 1970'erne oplevet en stadig faldende vækstrate, som endda i de første år af 1980'erne slog over i en regulær nedgang i de økonomiske aktiviteter, men set under ét har der fundet en imponerende vækst sted, som har ført landet frem til en plads som den største økonomi i den Tredje Verden, hvis man ser bort fra Kina i denne forbindelse (se tabel 1). Indien har oplevet en mere stabil, men noget mindre økonomisk vækst, der har bevirket, at den tidligere status som den største økonomi i den Tredje Verden som nævnt er blevet overtaget af Brasilien. Landet hører stadig til blandt de økonomiske sværvægttere i den Tredje Verden, og den økonomiske vækst er blevet forstærket i 1980'erne. For det andet er der ud fra en kvalitativ vurdering i begge lande sket væsentlige forbedringer på en række områder. De nationalt kontrollerede dele af den industrielle sektor er blevet yderligere udbygget og diversificeret, og med hensyn til teknologisk udviklingsniveau er der sket betydelige fremskridt. Indien har opnået store fremskridt med hensyn til at opbygge en selvstændig teknologisk kapacitet, mens Brasilien i højere grad er afhængig af fortsat import af udenlandsk teknologi. Inden for en række specifikke sektorer, som udenlandske selskaber har været udelukket fra, eksempelvis fremstilling af soft-ware og mindre computere, er der dog sket betydelige fremskridt. På en række områder er Brasilien således blevet mindre afhængig af de udenlandske selskaber, som ellers i så stort omfang har præget landets udvikling. For Indiens vedkommende er en markant ændring desuden, at der med hensyn til fødevarerproduktion er opnået så godt som fuldstændig selvforsyning, omend landbruget stadig er meget afhængig af de skiftende klimatiske omstændigheder.

Sammenfattende har den omfattende statslige udviklingsindsats i de to lande bevirket en teknologisk og finansiel styrkelse af den nationale industri, først og fremmest de i forvejen største virksomheder. Dette har været en forudsætning for at virksomhederne i løbet af 1970'erne har kunnet påbegynde internationale aktiviteter inden for en række forskellige områder, som tidligere var forbeholdt virksomheder fra i-landene. Derved er der opstået en række kvalitativt nye økonomiske kontakter til en række lande i den Tredje Verden.

Den økonomiske ekspansion imod Syd

Styrkelsen af de nationale virksomheder på de indenlandske markeder har som nævnt været en forudsætning for, at der har kunnet ske en forstærket internationalisering rettet imod de øvrige lande i den Tredje Verden. Fra begge lande er der således sket en betydelig økonomisk ekspansion rettet imod andre u-lande. Ekspansionen har imidlertid været af forskellig karakter, hvilket dels skyldes de omtalte forskelle i den indenlandske udvikling, dels forskelle i de to staters interventioner til støtte for internationaliseringen.

Eksporten fra de to lande til de øvrige lande i den Tredje Verden er blevet øget væsentligt siden 1970. Desuden er det karakteristisk, at en betydelig del af eksporten har bestået af relativt avancerede maskinindustrielle produkter, hvilket står i modsætning til eksporten til i-landene, der hovedsagelig har bestået af forskellige råvarer og let forarbejdede industrielle varer. Eksportvæksten har været stærkest for Brasiliens vedkommende. Den brasilianske eksport var i 1970 omtrent af samme størrelse som den indiske eksport, men ti år senere var den næsten

tre gange så stor. Ved siden af eksporten er der desuden vokset en række nye former for økonomiske forbindelser frem. Indiske firmaer er i stigende omfang begyndt at optræde som leverandører af et varieret udbud af teknologiske ydelser, der kan sammenfattes under betegnelsen projekteksport. Det drejer sig blandt andet om rådgivende ingeniørvirksomhed, bygge- og anlægsvirksomhed, etablering af nøglefærdige industriprojekter og direkte salg af industriel teknologi. De indiske firmaer har på disse felter været aktive i en lang række lande i Sydøstasien, Afrika og først og fremmest Mellemøsten. I Mellemøsten er de indiske firmaer imidlertid stødt på konkurrence fra andre u-landsvirksomheder. Der har især været tale om sydkoreanske firmaer, men også flere brasilianske entreprenørfirmaer har vundet frem. De brasilianske firmaer har således også i løbet af 1970'erne påbegyndt internationale aktiviteter, først og fremmest i Latinamerika, men som nævnt også i Mellemøsten og desuden i en række afrikanske lande langs Atlanterhavskysten. De indiske firmaer har efter alt at dømme været mere aktive end deres brasilianske modstykker. Det gælder ikke mindst inden for industrielle aktiviteter som leverancer af nøglefærdige fabriksanlæg og ved direkte investeringer i industriel fremstillingsvirksomhed. De indiske 'transnationale' selskaber, der herved er opstået, har engageret sig et ganske bredt spektrum af industrielle aktiviteter, primært i de større afrikanske lande som Kenya og Nigeria samt i stigende omfang i sydøstasiatiske lande som Malaysia, Thailand og Indonesien. Brasilianske firmaer har dog siden slutningen af 1970'erne øget deres udenlandske investeringsaktiviteter, men indtil nu har omfanget været beskedent og koncentreret omkring nabolandene i Latinamerika.

Udvidelsen af de økonomiske forbindelser med en række andre lande har betydet, at Indien og Brasilien har fået nye og mere komplekse økonomiske interesser at varetage. Oftest har der været tale om interesser i relativt nærtbeliggende lande. For Indiens vedkommende er det dog bemærkelsesværdigt, at det ikke i så høj grad er de økonomiske relationer til de sydasiatiske nabolande, der er blevet udvidet, og for begge lande gælder det, at de har fået økonomiske interesser i ganske fjerne lande, jævnfør de brasilianske interesser i Mellemøsten og de indiske interesser i Vestafrika. Interesserne kompliceres i Brasiliens tilfælde desuden af, at en betydelig del af den øgede eksport til den Tredje Verden er blevet foretaget af udenlandske selskaber med basis i Brasilien. Det gælder først og fremmest de store udenlandske bilfabrikker, som har eksporteret køretøjer til landene i Latinamerika, Afrika og Mellemøsten. Volkswagen do Brasil har således solgt personbiler til Nigeria og Irak, mens Volvo do Brasil har solgt lastbiler til Angola. På tilsvarende vis har udenlandske firmaer inden for den tunge maskinindustri, for eksempel det tyske firma Siemens, solgt turbiner og andet udstyr til brug ved anlæg af kraftværker i andre latinamerikanske lande. De udenlandske selskaber med basis i Brasilien har derimod ikke i særlig høj grad deltaget i de andre former for internationale økonomiske aktiviteter, og for Indiens vedkommende har den økonomiske ekspansion så godt som udelukkende haft sin rod i lokale økonomiske interesser. Som følge heraf har en betydelig del af de brasilianske forbindelser med omverdenen været betinget af et samarbejde med de udenlandske selskaber. Derved har de brasilianske udenrigsøkonomiske interesser antaget en mere komplice-

ret karakter end de tilsvarende indiske, og Brasiliens forbindelser til den Tredje Verden er blevet mere sårbare over for dispositioner fra selskaber, hvis primære interesser ikke a priori vil være knyttet til udviklingen af landet.

Det kunne synes oplagt at se den internationale økonomiske ekspansion fra de to lande som en naturlig forlængelse af den indenlandske økonomiske udviklingsproces. Analyserer man internationaliseringsprocessen nøjere viser det sig imidlertid, at ekspansionen ganske vist har haft sit udgangspunkt i den indenlandske udvikling, men at en nok så væsentlig årsag til udvidelsen af de internationale økonomiske aktiviteter må søges i de respektive staters internationaliseringsfremmende politik på en række felter. Ændringerne i de internationale økonomiske relationer har i meget høj grad været betinget af politiske interventioner. Omvendt har den stedfundne økonomiske udvikling i de to lande og i deres relationer til andre u-lande haft betydelige konsekvenser for de politiske interesser og for mulighederne for at realisere de regionale og globale stormagtsambitioner.

Den statslige internationaliseringsstøtte

Både den indiske og den brasilianske stat har på afgørende vis igennem en række forskelligartede foranstaltninger fremmet internationaliseringsprocessen. Igenem en udvidelse og forbedring af de ydre politiske rammer for de økonomiske relationer har de nationale virksomheder fået bedre betingelser for at etablere aktiviteter i andre u-lande, og de materielle betingelser i form af infrastruktur, informationsnetværk mv. er ligeledes blevet forbedret afgørende. Parallelt hermed er der blevet iværksat en række foranstaltninger, som har betydet en direkte økonomisk støtte til de internationalt aktive virksomheder i form af subsidier, afgiftsfritagelser og lignende. Ved siden af disse 'normale' statslige aktiviteter til støtte for de nationale virksomheders internationalisering har de to stater ved at lade de statsejede virksomheder deltage aktivt i internationaliseringen påbegyndt nye internationale økonomiske forbindelser, som samtidig har gjort det lettere for de private virksomheder at følge efter med internationale aktiviteter.

De ydre rammer for den internationale økonomiske ekspansion er for Indiens vedkommende blevet forment igennem en alliancefri udenrigspolitik og en gennemgående støtte til bestræbelserne for at styrke det indbyrdes politiske sammenhold blandt landene i den Tredje Verden. Indien har således deltaget som et af de mest fremtrædende u-lande i næsten alle forsøg på at organisere den Tredje Verden, bl.a. igennem deltagelsen i de alliancefrie landes bevægelse og i 77-landegruppen. I forlængelse af denne politik har Indien været en af de vigtigste fortalere for øgede fælles bestræbelser for at fremme det indbyrdes økonomiske samarbejde mellem u-landene, det såkaldte Syd-Syd samarbejde. På bilateralt plan har Indien desuden haft gode diplomatiske relationer til langt hovedparten af landene i den Tredje Verden.

Sammenlignet med Indien har den brasilianske udenrigspolitik været langt mindre rettet imod den Tredje Verden. Bortset fra nogle få år i begyndelsen af 1960'erne har det været et gennemgående træk, at den brasilianske udenrigspolitik har været meget tæt knyttet til USA og kun på enkelte specifikke økonomiske områder har sigtet mod en nærmere tilknytning til de øvrige lande i den Tredje

Verden. For den brasilianske elite er Brasilien da også kun sjældent blevet opfattet som et 'rigtigt' u-land (som Indien), men snarere som stående i en særlig position mellem u- og i-landene.

Den udenrigspolitiske orientering blev imidlertid ændret i de første år af 1970erne. I kølvandet på den brasilianske udenrigsministers rundrejse til en række afrikanske stater i 1972 blev der indledt et nærmere politisk samarbejde med flere af disse lande, og efter OPEC-landenes første succes med forhøjede oliepriser og i takt med frigørelsen af de portugisiske kolonier i Afrika ændredes den brasilianske udenrigspolitik i en mere tredjeverdensorienteret retning. Bestræbelserne på at styrke Syd-Syd samarbejdet er således blevet støttet, omend Brasilien stadig har tilhørt de moderate u-lande og ikke har tilsluttet sig de alliancefrie landes bevægelse, men har foretrukket at arbejde inden for 77-lande-gruppen. Det har ligeledes været et gennemgående træk, at Brasilien har lagt mest vægt på at udbygge de bilaterale kontakter til et stigende antal lande i den Tredje Verden, fremfor at markere sig i de internationale forsamlinger (Selcher 1978).

Udbygningen af de to landes diplomatiske kontakter til stadig flere u-lande har betydet, at der er blevet skabt forbedrede muligheder for udveksling af kommercielle informationer. De fleste ambassader har haft til opgave at formidle informationer om eksportmuligheder mv., men i tillæg hertil har både Indien og Brasilien i løbet af 1970erne fået opbygget et ganske omfattende internationalt kommercielt informationsnetværk, som har betydet væsentlig bedre muligheder for at sikre de hjemlige virksomheder ordrer i udlandet. Desuden har de statsejede banker i stort omfang oprettet afdelinger i udlandet, og der er blevet etableret statslige støtteordninger for eksporten af kapitalgoder, for projekteksporten og til en vis grad også for investeringsprojekter i udlandet. Hertil kommer, at det er blevet muligt at opnå statslige garantier imod politiske og kommercielle risici forbundet med at operere i økonomisk og politisk usikre u-lande. På disse områder har de indiske ordninger været mere vidtforregnede end de brasilianske, som i hovedsagen har været indrettet på at støtte vareeksporten og ikke i så høj grad har sigtet på de andre former for økonomiske kontakter. Herudover har Indien igennem flere år haft etableret et ganske omfattende bistandssystem, hvorigennem der dels er blevet ydet økonomisk støtte til projekter i de sydasiatiske nabolande, dels er blevet udsendt indiske eksperter til et stort antal u-lande, fortrinsvis i Afrika, ligesom et stort antal statsborgere fra disse lande har modtaget uddannelse i Indien. På denne måde er kendskabet til indisk ekspertise og indisk udstyr på forskellige felter blevet udbredt til et meget stort antal lande i den Tredje Verden. Brasilien har haft tilsvarende aktiviteter, især i forhold til de øvrige latinamerikanske lande, og i de senere år desuden enkelte afrikanske lande, men der har ikke været tale om et samlet program og omfanget har været væsentlig mindre end for Indiens vedkommende.

Den mest omfattende støtte til den internationale ekspansion er sket igennem forskellige eksportstøtteordninger. Her har de brasilianske været af væsentlig større omfang end de indiske. Der er blevet givet direkte økonomiske tilskud til eksporterende virksomheder, de har fået betydelige skattefradrag, ligesom virksomheder med eksportaktiviteter har fået positiv særbehandling ved deres inden-

landske aktiviteter, herunder lettere adgang til investerings- og importtilladelser foruden finansiel støtte. Det er især disse former for eksportstøtte, der har fået de udenlandske selskaber i Brasilien til i så høj grad at engagere sig i eksportaktiviteter, mens den indiske regering ikke i nær samme omfang har kunnet formå de udenlandske selskaber i landet til at foretage væsentlige eksportaktiviteter. Det har været karakteristisk, at eksportstøtteordningerne ikke har været specielt indrettet på at fremme eksporten til de øvrige u-lande, hvorimod en række af de førnævnte forbedringer af de ydre og de materielle betingelser for internationaliseringen især har betydet forbedrede betingelser for det økonomiske samkvem med u-landene.

Samme særlige indsats for at øge samkvemmet med u-landene har fundet sted igennem de statsejede virksomheders internationale operationer. Det er især de indiske statsejede virksomheder, der har været aktive. Det omfattende statslige engagement i den indenlandske økonomi har betydet, at statsvirksomhederne har oparbejdet erfaringer på en lang række felter af interesse for andre u-lande, og startende omkring 1970 har den indiske regering endda oprettet flere selskaber med det primære formål at udføre opgaver i andre u-lande. Det gælder således konsulentfirmaer med speciale inden for forskellige former for infrastrukturbygning (veje, jernbaner, telekommunikation mv.), og fra omkring 1975-76 har disse selskaber fulgt af flere af de statslige maskinindustrielle virksomheder i stigende grad søgt udenlandske ordrer, ofte uden særlige hensyn til profitabiliteten af de sikrede ordrer. De statslige selskabers 'kommercielle offensiv' over for blandt andet de mellemøstlige lande har medvirket til at trække private indiske virksomheder med ved udførelsen af de forskellige projekter og har derved forstærket internationaliseringsprocessen. For Brasiliens vedkommende er det især inden for olieefterforskning, at de statslige virksomheder har medvirket til den udenlandske ekspansion. Igennem datterselskaber til det store statsejede olieselskab Petrobras er der blevet sikret en række ordrer i udlandet på olieefterforskning, og Petrobras har selv i forbindelse med etablering af flere omfattende modkøbsaftaler - olie mod brasilianske industrivarer - bidraget til at opretholde og forøge handelssamkvemmet med en række olierige u-lande. Især handelsselskabet Interbras har medvirket ved etablering af modkøbsaftaler og ved sikring af udenlandske ordrer til private brasilianske entreprenør- og konsulentfirmaer.

På alle de nævnte områder er der foregået en væsentlig statslig påvirkning og støtte til en igangsættelse og forstærkelse af både den brasilianske og den indiske økonomiske ekspansion til andre u-lande, der blev beskrevet ovenfor. Andre aktiviteter har trukket i samme retning - etablering af nye sejlruiter for de statslige rederier, støtte til private handelshuse samt finansielle ordninger - og samlet har der været tale om, at de udvidede økonomiske aktiviteter for de brasilianske og indiske firmaer i de andre u-lande i meget høj grad har været båret frem af politiske (statslige) initiativer.

Stormagtsdrømme og -realiteter

Den økonomiske udvikling og de nye internationale relationer, som er blevet resultatet af de økonomisk-politiske forandringsprocesser siden starten af 1970erne

har bevirket en ændret position i det internationale system for både Indien og Brasilien, økonomisk såvel som politisk. De økonomiske ændringer er som omtalt blevet fremmet af en række udenrigspolitiske aktiviteter, men samtidig hermed har den økonomiske udvikling og de nye internationale relationer muliggjort og forstærket pågående ændringer i udenrigspolitikken. Desuden har den økonomiske udvikling tilvejebragt et bedre fundament for de storpolitiske ambitioner, som tydeligst er kommet til udtryk på det sikkerheds- og militærpolitiske område.

Indien har som omtalt haft en lang tradition for en uafhængig udenrigspolitik, hvori relationerne til den Tredje Verden har spillet en stor rolle. Desuden har det været karakteristisk, at den indiske udenrigspolitik har været meget aktiv og i relativ høj grad præget af politiske overvejelser fremfor snævrere økonomiske interesser. Den indiske økonomiske bistand til de små sydasiatiske nabolande har klart været motiveret af overvejelser af sikkerhedspolitisk art, ligesom det internationale samarbejde med de øvrige u-lande har været motiveret af ønsket om at opretholde og forstærke den uafhængige position over for specielt de vestlige stormagter. I forholdet til de øvrige u-lande er udenrigspolitikken i de senere år i højere grad blevet præget af en varetagelse af de nye økonomiske interesser. Institutionelt er det blandt andet kommet til udtryk ved, at den økonomiske afdeling er vokset til at blive udenrigsministeriets største afdeling. Der er blevet indgået bilaterale investeringstraktater med flere u-lande for at beskytte indiske udlandsinvestorer, indiske firmaer med økonomiske vanskeligheder i forbindelse med udenlandske engagementer har fået statslig bistand, og oprettelsen af en sydasiatisk økonomisk samarbejdsorganisation i 1985 kan på trods af en meget afdæmpet indisk optræden ses som en demonstration af Indiens regionale økonomiske ambitioner.

Brasilien har i sin udenrigspolitik traditionelt været stærkt orienteret imod USA og har som nævnt først i løbet af 1970erne orienteret sig stærkere imod den Tredje Verden. Gennemgående har den brasilianske udenrigspolitik dog været snævert knyttet til varetagelsen af nationale økonomiske interesser, med fremme af en selvstændig økonomisk vækstproces som det helt centrale mål. Den tætte anknytning til økonomiske interesser blev blandt andet illustreret med skiftet i Mellemøstenpolitikken i kølvandet på den første oliekrise. Fra at have støttet Israel skiftede den brasilianske politik i 1974 over til en støtte til den arabiske sag og dermed til et bedre forhold til de olieeksporterende lande – en linje, der er blevet fulgt lige siden. I de senere år har Brasilien trods betydeligt amerikansk pres fastholdt en række økonomiske restriktioner på udenlandske selskabers virksomhed i landet, blandt andet med hensyn til patentrettigheder på medicinalvarer, copyright til soft ware og fremstilling af minicomputere. Den mere uafhængige politik er således blevet forstærket i løbet af 1980erne i takt med ændrede økonomiske interesser og overgangen til civilt styre.

Rollen som regional stormagt er tydeligst blevet afspejlet i de to landes voksende militære potentiale og i den øgede vægt, som er blevet lagt på at markere en klar regional førerposition. Samtidig er der dog væsentlige forskelle på både den vægt det politiske, herunder det sikkerhedspolitiske, element har indtaget i

forhold til de økonomiske elementer og på den grad, hvormed de to lande har kunnet agere uafhængigt af de to supermagter (se eventuelt sammenligningen i Väyrynen 1979 og Morris 1981).

Både Indien og Brasilien har igennem længere tid aspireret til en stormagtsposition i det internationale system, men det er først i og med den øgede økonomiske og teknologiske kapacitet, som er blevet resultatet af udviklingen i siden 1970, at der er fremkommet et materielt fundament for disse ambitioner. Militærteknologisk er de to lande nået ganske vidt i retning af en indenlandsk selvforsyning med en række våbentyper, og begge har opbygget en ganske imponerende militærindustri (se artikler i Katz 1986). De væsentlige forskelle, der har bestået i de to landes sikkerhedspolitiske situation og teknologiske udviklingsmønstre, har dog bevirket forskellige opfattelser af sikkerhedsbegrebet og forskellige strategier til indfrielse af stormagtsambitionerne.

Indien har på grund af den spændte sikkerhedspolitiske situation, der har hersket på subkontinentet siden uafhængigheden i 1947, og som har resulteret i tre krige med Pakistan (1948, 1965, 1971) og én med Kina (1962), generelt betragtet militær styrkeposition som en altafgørende komponent i den ønskede stormagtsstatus. Dette har dels præget den økonomiske udviklingsstrategi mere generelt, dels medført en meget høj prioritering af militært relevant forskning såvel som omfattende indkøb af avancerede våben i udlandet. Siden sejren over Pakistan i 1971-krigen, som endeligt cementerede Indiens dominerende position i Syd-asien, er der på den ene side foregået en meget betydelig oprustning i form af indkøbte våbensystemer fra både Sovjetunionen og de vestlige lande, og på den anden side sket en meget betydelig udvidelse af Indiens egen kapacitet til at fremstille selv ganske avancerede våben (Thomas, 1986). Et afgørende vendepunkt var udløsningen af en egen atomsprængladning i 1974, som meget effektivt demonstrerede Indiens nukleare kapacitet. Denne kapacitet var et resultat af et mangeårigt atomforskningsarbejde, der har betydet, at Indien i dag formår at fremstille og drive egne atomkraftværker. Desuden har Indien igennem det officielle civile raketprogram demonstreret sin kapacitet til at fremstille raketter, der i givet fald vil være i stand til at fungere som fremføringsmidler for atomvåben. Så vidt vides, er der dog endnu ikke blevet eksperimenteret hermed, men trods nylige tilbageslag fortsætter Indien sin satsning på at fremstille raketter til civil formål, der i princippet vil kunne anvendes som interkontinentale fremføringsmidler (IHT, 14-15/7, 1988). Af direkte og umiddelbar militær relevans er den forøgede konventionelle oprustning, som Indien igennem store internationale opkøb har foretaget i 1980'erne. Der er blevet indkøbt avancerede våbensystemer til alle tre værn. Mest markant er udvidelsen af den indiske flådes kapacitet igennem erhvervelsen af flere moderne overfladeskibe, herunder hangarskibe, samt en række undervandsbåde. Den seneste bemærkelsesværdige aftale om leasing af en sovjetisk atomdrevne u-båd i februar 1988 er blot det mest tydelige tegn på Indiens ambitioner om at spille en større rolle i det indiske ocean blandt andet som modvægt til den amerikanske flådeopbygning (FEER, 7/4 1988). Tilsvarende blev der i den aftale om indisk militær indsats i konflikten på Sri Lanka, der blev indgået i 1987 og som yderligere har styrket Indiens rolle som regional politibe-

tjent, indføjet bestemmelser, der garanterer Indien veto imod anvendelse af øens dybvandshavn i Trincomalee til brug for fremmede (læs: amerikanske) krigsskibe (Premdas and Samarasinghe, 1988).

Tabel 2. Nogle oplysninger om Indiens og Brasiliens militære kapacitet. 1970 og 1985

	INDIEN		BRASILIEN	
	1970	1985	1970	1985
Militærudgifter i procent af BNP	3,0	4,0 ¹	1,9	0,8 ²
Militærudgifter i Mio. 1980 \$	3600 ³	7528	1600 ³	1988 ²
Regulære væbnede styrker (1000)	960 ⁴	1260	198	276

Noter: 1. 1984

2. Undervurderet ifølge SIPRI

3. Estimeret

4. 1972

Kilde: SIPRI 1980, 1987; IISS 1972-73, 1985-86.

Sammenlignet med den indiske militære styrke og den indiske militære oprustning har den brasilianske været væsentlig mindre markant, både målt i absolutte størrelser og set i relation til de økonomiske ressourcer, jævnfør oplysningerne i Tabel 2. Dette må ses på baggrund af en regional sikkerhedspolitisk situation, der har været præget af en entydig US-amerikansk dominans og et fravær af lokale militære konflikter. Desuden har de centrale regioner i Brasilien været relativt isoleret overfor omverdenen bag naturlige barrierer. Landet har således ikke oplevet krig med nabolandene i dette århundrede, og kappestriden med den eneste potentielle rival, Argentina, har været af fredelig karakter. De brasilianske stormagtsambitioner har da også i mindre grad været knyttet til forestillinger om militær overlegenhed end til forestillinger om en position som økonomisk stormagt (Katzman, 1981). Trods dette er der parallelt med den 'civile' industrielle udvikling vokset en omfattende militærindustri frem i både privat og statslig regi. Derimod er det brasilianske atomprogram først blevet påbegyndt relativt sent og har været ramt af problemer. Indgåelsen af en aftale med Vesttyskland om køb af atomteknologi medførte en konflikt med USA, der resulterede i en afbrydelse af det militære samarbejde i 1977. Opførelsen af et atomkraftværk syd for Rio de Janeiro har været plaget af vanskeligheder, og det (hemmelige) atomvåbenprogram, der blev påbegyndt i 1979, er tilsyneladende ikke kommet meget videre. Dog annoncerede præsident Sarney i september 1987, at Brasilien nu - 4 år efter Argentina - magtede at berige uran (Keesing 1988, p. 35822). Det er først og fremmest med hensyn til kommerciel fremstilling og eksport af relativt lavteknologiske konventionelle våben, Brasilien har haft succes. Den statslige flyfabrik EMBRAER har med stor succes eksporteret en række militære trænings- og transportfly, den private virksomhed Engesa har eksporteret pansrede mandskabsvogne og tanks til en række lande i den Tredje Verden og også med hensyn til andre typer af konventionelle våben (håndskydevåben, mindre raketter, eksplosiver

mm.) er Brasilien i 1980'erne begyndt at optræde som en vigtig våbeneksportør. Det anslås, at Brasilien i 1980'erne har været den største våbeneksportør i den Tredje Verden, og den sjette største i hele verden (Perry & Weiss 1986, SIPRI 1987). I modsætning til Indien, som kun i ringe omfang har eksporteret våben, har Brasilien i stort omfang anvendt sin våbeneksport som et kommercielt instrument, der har medvirket til eksempelvis at opretholde en betydelig samhandel med flere af de mellemøstlige lande, blandt andet Libyen (trods betydelig amerikansk modvilje), Saudi-Arabien og begge parter i Iran-Irak konflikten.

Brasiliens høje prioritering af de kommercielle relationer har endvidere givet sig udslag i forstærkede bestræbelser på at fremme det regionale økonomiske samarbejde, selv med den nærmeste storpolitiske rival på kontinentet, Argentina. I 1980'erne har de to lande således indgået omfattende økonomiske samarbejdsaftaler, som blandt andet indebærer en øget udveksling af industri- og landbrugsvarer, samt et vist samarbejde inden for flyindustri og inden for atomforskning (FT, 20/1, 23/7, 1/8 1986; South, Oct. 1986). Samarbejdsprocessen er blevet støttet af store udenlandske bilkoncerner. Således har to af de største bilfabrikker (Ford og VW) i Latinamerika ved at slå sig sammen til ét selskab, Autolatina, på tværs af grænsen mellem Argentina og Brasilien fået etableret den suverænt største privatøkonomiske enhed på kontinentet (FT, 25/11, 1986; 3/1, 1987).

Mens den økonomiske udvikling således har lagt grunden til en udvidelse af både Indiens og Brasiliens sikkerhedspolitiske rolle, har den også betydet, at de to lande på internationalt plan har fået en mere fremtrædende position. I forbindelse med GATT-forhandlingerne om en udvidet handelsliberalisering har Brasilien og Indien således været de mest fremtrædende modstandere af at liberalisere hele serviceområdet, ikke mindst fordi det ville indebære en trussel imod deres nationale selskabers lokale positioner (FT, 15/7, 1986; 12/7, 1988). Også i forbindelse med restriktionerne på udenlandske selskabers aktiviteter i de to lande har der været eksempler på konflikter med først og fremmest USA.

Indien har på sin side formået at opretholde sin balancegang imellem de to supermagter og samtidig sikre sig adgang til den nødvendige højteknologi. Ved siden af importen af avancerede våben fra Sovjetunionen er det således lykkedes Indien at opretholde en import af avancerede våben fra de vestlige lande og i de seneste år endda fra USA. Den nylige tilladelse til import af en amerikansk supercomputer - officielt til civil anvendelse - er det seneste tegn herpå (South, April 1988).

Sammenfatning og perspektivering.

Indien og Brasilien har i kraft af deres størrelse altid kunnet betragtes som tilhørende en særlig kategori af u-lande. Siden begyndelsen af 1970'erne har begge lande på grund af en betydelig fremgang i økonomisk og teknologisk henseende tiltaget sig en stadig stærkere rolle blandt u-landene. Brasiliens øgede betydning har især været at finde på det økonomiske område, hvor landet både regionalt og i en stadig større del af den Tredje Verden har øget sin tilstedeværelse og betydning. Indien har på tilsvarende vis fået øget betydning. Den økonomiske rolle har nok på eksportområdet været mindre spektakulær end den brasilianske, men den

indiske internationale økonomiske ekspansion har været bemærkelsesværdig på grund af det brede spektrum af aktiviteter, den har omfattet. Desuden har Indiens øgede økonomiske potentiale ligget til grund for den meget betydelige udvidelse af landets militære kapacitet, der har fundet sted. Dette har betydet en stigende indisk regional dominans, der er blevet demonstreret igennem militære interventioner. Først i forbindelse med dannelsen af Bangladesh i 1971 og senest i forbindelse med interventionen i konflikten på Sri Lanka og interventionen på Maldiverne.

Den her skildrede udvikling er i flere henseender paradoksal, og den illustrerer problemerne med direkte at slutte fra interne forhold til de eksterne relationers karakter. Det fattige Indien har oplevet den mest vidtforenede økonomiske ekspansion imod den Tredje Verden, mens det rigere og økonomisk mere dynamiske Brasilien ikke i helt samme grad har gjort sig gældende blandt u-landene. Inddrages betragtninger over karakteren af den indenlandske økonomiske udvikling og over de statslige interventioner opløses paradokset delvist. Den mindre brasilianske økonomiske ekspansion skyldes således i høj grad, at dominansen af udenlandske selskaber på vigtige områder har begrænset de lokale virksomheders udviklingsmuligheder. De statslige økonomiske indgreb har til en vis grad rettet op på dette forhold, men de er dog også blevet udnyttet af de udenlandske selskaber, der på eksportområdet har tilført en stærk dynamik, men som ikke er gået ind i andre former for økonomiske aktiviteter. På lignende vis kan den indiske udlandsekspansion kun forstås, hvis man medregner den betydelige politiske støtte, som den indiske stat har ydet. Udlandsekspansionen afspejler således i højere grad staterne og den udenlandske kapitals strukturelle positioner og interesser snarere end de økonomiske vækstprocenter.

Et andet paradoks udgøres af den udenrigs- og sikkerhedspolitiske adfærd. Det har været det demokratisk styrede Indien, der stærkest har etableret og udvidet sin regionale dominans, mens det autoritært (og militært) styrede Brasilien har optrådt mindst aggressivt i udenrigspolitisk henseende. Forklaringen herpå kan kun i meget begrænset omfang søges i varetagelsen af økonomiske interesser, og afspejler snarere en kombination af på den ene side den ydre sikkerhedspolitiske kontekst og forandringerne heri, og på den anden side strukturelle træk ved de ledende interne beslutningstagende gruppers positioner, ikke mindst militærets. Militærets centrale position i Brasilien, der siden 1964 har gjort det eneansvarlig for den økonomiske og sociale udvikling, udgør sammen med den meget stabile sikkerhedspolitiske situation på kontinentet to afgørende betingelser for, at udenrigspolitikken så stærkt har koncentreret sig om økonomiske spørgsmål. For Indien har den konfliktfyldte sikkerhedspolitiske kontekst udgjort en grundbetingelse for udenrigspolitikken, som er blevet forstærket af militærets isolerede position, der har givet gode betingelser for et pres for flere ressourcer uden modvirkende økonomisk ansvarlighed. De nye regionale økonomiske interesser og militærets efterhånden mere centrale placering kan dog trække i retning af en mindske af den regionale spænding og en dæmpning af militærudgifternes vækst.

Dette peger videre til nogle af de omkostninger, der for et u-land følger med at opretholde en position som regional stormagt. For Indien er det eksempelvis

kostbart at opretholde en militær intervention i konflikten i Sri Lanka – både økonomisk i form af forbrug af ressourcer og tab af mandskab, og politisk i form af tab af prestige i takt med, at konflikten viser sig umulig at løse med militære midler. Interventionen har allerede kostet den indiske hær større tab end den regulære krig med Pakistan i 1971, og en fredelig udgang synes lige så fjern som i den interne Punjab-konflikt.

Det alvorligste problem på længere sigt udgøres dog af modsætningen mellem militær oprustning og økonomisk og social udvikling. Hidtil er det lykkedes for Indien at opruste militært sideløbende med en betydelig økonomisk udvikling. Problemet opstår primært, når der skal importeres eller fremstilles avanceret og kostbart militært udstyr, som det er sket i stigende omfang i 1980'erne. Den indiske betalingsbalance er kommet under stigende pres, og underskuddet på statsbudgettet har været voksende, hvilket for en stor dels vedkommende netop skyldes de stigende militære udgifter. Den øgede militære kapacitet, som importen af militært udstyr har givet Indien, har derfor betydet, at den økonomiske handlemfrihed er truet på lidt længere sigt. Og politisk er der som nævnt ikke meget der tyder på, at militær indsats har kunnet løse problemerne. Dertil har de fleste konflikter alt for dybe økonomiske og sociale årsager, som kun finder sin langsigtede løsning gennem en udvikling, der også indebærer en eliminering af den omfattende fattigdom og ulighed. Parallelt hermed viser Brasiliens alvorlige gældskrise, at der er betydelige økonomiske problemer forbundet med kraftigt at aspire til en økonomisk stormagtsstatus, hvis den økonomiske vækst kræver tilførsel af udenlandsk lånekapital. Og også i Brasilien står de afgørende sociale udviklingsproblemer uløste trods den økonomiske fremgang, og gældskrisens virkninger truer med at forværre dem.

Samlet har både Brasilien og Indien øget deres regionale økonomiske, politiske og militære rolle, men med væsentlig forskellig sammensætning. Indien har kombineret en dominans på alle tre felter, mens Brasiliens position som regional stormagt primært er økonomisk, ligesom de militærstrategiske dimensioner har været nedtonet. Set fra de øvrige u-landes side er denne udvikling modsætningsfyldt. På den ene side udgør især Indien, men også Brasilien, for de nærtbeliggende lande en oplagt trussel imod den nationale suverænitet – både økonomisk og militært – men på den anden side har det været en fordel for u-landene med alternative leverandører af både civilt og militært udstyr. Hertil kommer fordelene ved at have magtfulde talsmænd for u-landene i forhandlingerne med i-landene om de internationale økonomiske forhold, hvis udfald vil få store konsekvenser for samtlige u-lande.

Note

1. Den følgende artikel er, når ikke andet er omtalt, baseret på Jørgen Dige Pedersen, *Syd-Syd relationer. En analyse af Indiens og Brasiliens relationer til den tredje verden siden 1970*, Århus: Institut for Statskundskab 1988. (Licentiatafhandling)

Litteratur

- Bjøl, Erling (1976), *Internationell politik*, Stockholm: Bokförlaget Aldus.
- FEER (*Far Eastern Economic Review*), Hong Kong.
- FT (*Financial Times*), London.
- IISS 1972-73, 1985-86, *The Military Balance 1972-73, 1985-86*, London: The International Institute for Strategic Studies.
- IHT (*International Herald Tribune*), Paris.
- Katz, James Everett (ed.) (1986), *The Implications of Third World Military Industrialization*, Lexington: Lexington Books.
- Katzman, Martin T., »Translating Brazil's Economic Potential into International Influence«, i Selcher (ed.) (1981), pp.99-122.
- Keesing (1988), *Keesing's Record of World Events 1988*, London: Longman.
- Morris, Michael A. (1981), 'Brazil and India as Third World Middle Powers«, i Selcher (ed.) (1981), pp.219-245.
- Pedersen, Jørgen Dige, *Syd-Syd relationer. En analyse af Indiens og Brasiliens relationer til den Tredje Verden siden 1970*, Aarhus: Institut for Statskundskab, 1988. .
- Perry, William, & Juan Carlos Weiss (1986), »Brazil«, i Katz (ed.) (1986), pp.103-117.
- Premdas, Ralph R., & S.W.R. de A. Samarasinghe (1988), »Sri Lanka's Ethnic Conflict. The Indo-Lanka Peace Accord«, *Asian Survey*, vol. XXVIII, no. 6 (June 1988), pp. 676-690.
- Rosenau, James (1971), »Pre-Theories and Theories of Foreign Policy«, i James N. Rosenau, *The Scientific Study of Foreign Policy*, New York: The Free Press.
- Selcher, Wayne A. (1978), *Brazil's Multilateral Relations. Between First and Third Worlds*, Boulder, Colorado: Westview Press.
- Selcher, Wayne A. (ed.) (1981), *Brazil in the International System: The Rise of a Middle Power*, Boulder, Colorado: Westview Press.
- SIPRI 1980, 1987, *World Armaments and Disarmaments. Yearbook 1980, Yearbook 1987*, Stockholm: Oxford University Press.
- South, London.
- Thomas, Raju G.C. (1986), »India: The Politics of Weapons Procurement«, i Katz (ed.), pp. 151-163.
- Väyrynen, Raimo (1979), »Economic and Military Position of the Regional Power Centers«, *Journal of Peace Research*, vol. XVI, no. 4, pp. 349-369.